

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НЕОБХІДНОГО ОБСЯГУ ТА СТРУКТУРИ ЗОЛОВОВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ УКРАЇНИ

У цій статті досліджено ознаки золотовалютних резервів, визначено особливості, цілі та завдання управління ними, розглянута структура золотовалютних резервів та методи її оптимізації.

В данной статье исследованы признаки золотовалютных резервов, определены особенности, цели и задания управления ними, рассмотрена структура золотовалютных резервов и методы её оптимизации.

This article is devoted to research of the characteristics of the gold and currency reserves; dwells upon peculiarities, objectives and goals for managing thereof; considers the structure of the gold and currency reserves and methods for its optimisation.

Ключові слова: резерви, банк, диверсифікація, платіжний баланс, бюджет, міжнародні розрахунки, зовнішній борг, валютний ринок, міжнародні платіжні засоби.

Аналіз ролі золота у світовій економіці на сьогодні є досить актуальним, оскільки за останні кілька десятиріч світовий ринок золота істотно змінився: як за функціональними, так і за структурними параметрами. Такі зміни відбувались у межах глобального процесу "демонетизації" золота як основного монетарного активу. Золото втратило ряд своїх функцій як монетарного активу: воно вже не є загальним еквівалентом, тому що національні грошові одиниці тепер не мають офіційного золотого вмісту. Золото втратило й функцію світових грошей, якими тепер є кредитно-паперові грошові одиниці, – штучні міжнародні валюти. Однак золото набуло нові функції, у тому числі функції незамінного сировинного компоненту в багатьох галузях світового господарства, а також зміцнило свою властивість як надійного й ліквідного інвестиційного активу та засобу збереження.

Вагомий внесок у розробку проблем формування оптимальної структури офіційних золотовалютних резервів зробили зарубіжні вчені-економісти: І.Балабанов, С.Брейді, А.Грінспен, С.Едвардс, Т.Леттер, І.Носкова, М.Пebro, Д.Сінкі, В.Сміт, Д.Френзель та інші. У вітчизняній літературі окремі аспекти цієї проблеми досліджували у своїх працях: С.Боринець, О.Лупіна, А.Мороз, М.Савлук, В.Стельмах, В.Ющенко та інші.

Більшість матеріалів подано зарубіжними виданнями: публікації організації World Gold Council, а також організацій GATA, Gold Institute та інших; наукові роботи D. Be "The IMF and Gold", P.Пана "Digital money & its impact on gold", К.Лоуренса "Why is gold different from other assets? An empirical investigation". Основним статистичним блоком є щорічний огляд ринку золота "GFMS Gold Survey 2004".

Метою дослідження є визначення проблемних аспектів формування оптимальної структури золотовалютних резервів і вибору резервної валюти.

З отриманням незалежності перед Україною постала проблема розбудови власної валютно-фінансової системи, яка б забезпечила ефективне

функціонування національної економіки. Особливо важливою стала роль ефективної грошово-кредитної політики, основним завданням якої є підтримання національної грошової одиниці – гривні. Україна стала самостійним учасником міжнародних відносин, а отже потребувала спеціальних коштів, необхідних для здійснення платежів, що опосередковують ці відносини. У зв'язку з цим виникла необхідність у формуванні золотовалютних резервів та в раціональному управлінні ними.

Створення золотовалютних резервів країни є необхідною умовою існування і функціонування будь-якої держави, оскільки вони забезпечують виконання ряду найважливіших функцій: дозволяють проводити незалежну від зовнішніх чинників грошово-кредитну політику шляхом стабілізації і регулювання курсу національної валюти, можуть бути направлені на погашення державою зовнішнього боргу, підтримуючи упевненість іноземних партнерів в здатності держави виконувати свої зобов'язання і створюючи умови для розвитку зовнішньої торгівлі.

Формування та управління золотовалютними резервами країни є органічною складовою діяльності центрального банку. Необхідним елементом валютної політики, пов'язаної з формуванням та управлінням офіційними золотовалютними резервами країни, є визначення їх оптимальної структури. Актуальність цього питання особливо підвищується у зв'язку з останніми тенденціями розвитку провідних світових економік, нестабільністю фінансових ринків, значним коливанням валютних курсів, що значно погіршило економічну ситуацію в Україні. Саме тому важливим завданням Національного Банку є визначення оптимального співвідношення золотовалютних резервів країни.

На сучасному етапі розвитку національних економік різних країн та світової економіки в цілому золотовалютні резерви країни є запасами резервних активів, які можуть використовуватися для здійснення міжнародних розрахунків країни, виплат за борговими зобов'язаннями як перед урядовими установами, так і комерційними та фінансовими структурами інших держав та міжнародних фінансових організацій, і можуть бути реально використані на регулятивні та інші потреби, що мають загальноекономічне значення. Сучасними цілями накопичення країною золотовалютних активів є:

- ❖ забезпечення країни достатнім запасом міжнародних платіжних засобів. Це, так зване, транзакційне призначення, спрямоване на обслуговування зв'язків національної економіки зі світовою.

- ❖ забезпечення можливості проводити інтервенції на валютному ринку та ринку грошей з тим, щоб підтримувати на потрібному рівні на них попит і пропозицію та обмінний курс національної валюти. Це інтервенційне призначення резервів, спрямоване на підтримку зовнішньої та внутрішньої вартості національних грошей.

Досягнення країною цих цілей залежить від достатності обсягу

золотовалютних резервів, їх ефективної структури та механізму використання. У зв'язку з цим виникає ряд проблем з використанням цього регулятивного інструменту, які потребують розгляду Національним Банком країни:

- ❖ проблема оптимізації обсягу золотовалютних резервів;
- ❖ проблема інтервенційного їх використання;
- ❖ проблема розміщення резервів;
- ❖ проблема вибору резервної валюти та ін.

Сучасні золотовалютні резерви складаються з чотирьох основних компонентів: золотого запасу, вільноконвертованої валюти, резервної позиції та "спеціальних прав запозичення". Основу золотовалютних резервів будь-якої країни сьогодні становлять запаси іноземних вільноконвертованих валют (ВКВ). Розміщення золотовалютних резервів має важливе значення для страхування їх від знецінення та для одержання додаткових доходів і збільшення обсягів. Тому золотовалютні резерви звичайно тримають у кількох найбільш сталих валютах, що найширше використовуються як міжнародні платіжні засоби (долар США, євро, фунт стерлінгів тощо).

Розміри централізованих резервів як запасу світової ліквідності визначаються:

- ❖ обсягами платежів за зовнішніми зобов'язаннями держави та недержавних економічних суб'єктів;
- ❖ рівнем збалансованості платіжного балансу країни;
- ❖ рівнем інтегрованості національної економіки у світову та розвиненістю доступу резидентів до міжнародних валютних ринків.

Офіційні золотовалютні резерви України на початок 2010 р. склали 25286 млн. дол. США [2, с.81]. За даним показником Україна знаходиться поряд з такими країнами, як Казахстан, Бельгія та Колумбія.

Формування золотовалютних резервів здійснюється за рахунок декількох джерел. По-перше, це позитивне сальдо платіжного балансу, що забезпечує приток у країну іноземної валюти. По-друге, доходи, що отримуються від управління золотовалютними резервами, які розміщуються в банках низки країн, від яких Національний банк отримує певний прибуток. По-третє, сюди надходять бюджетні кошти, наприклад, іноземна валюта, що обмінюється на національну для оплати приватизації державної власності. Треба сказати, що могутній імпульс зростанню світових резервів дало успішне функціонування економіки, особливо до 2007 року. Оптимізація розміру золотовалютних резервів має важливе економічне значення тому, що занижений їх обсяг погіршує платоспроможність країни на світовому ринку та обмежує регулятивні можливості держави у монетарній сфері, а завищений – призводить до заморожування значної частини національного багатства країни на тривалий період. Широке коло чинників, що визначають необхідність формування резервів та впливають на обсяги цих резервів, наприклад, місце країни в світовому зовнішньоторговельному обороті, яка політика валютного курсу

ФІНАНСИ

проводиться усередині країни, практично унеможлиблює вироблення універсального правила їх оптимізації, придатного для будь-якої країни і в будь-яких умовах.

Таблиця 1

Офіційні золотовалютні резерви України (залишки коштів на кінець періоду) [1, с.81]
млн.дол.США

Період	Офіційні резервні активи					
	усього	у тому числі				
		Резерви в іноземній валюті	Резервна позиція в МВФ	СПЗ	Золото	Інші резервні активи
1	2	3	4	5	6	7
2005	19381	18986	0,004	1	403	-
2006	22366	21843	0,004	1	513	-
2007	32479	31783	0,010	3	893	-
2008	31543	30792	0,030	9	743	-
2009						-
Січень	28822	28045	0,030	27	750	-
Лютий	26459	25846	0,030	5	809	-
Березень	26393	24596	0,030	6	792	-
Квітень	24495	23702	0,030	24	768	-
Травень	27792	26971	0,030	5	816	-
Червень	27344	26527	0,030	6	812	-
Липень	29635	28827	0,030	4	804	-
Серпень	28871	26460	0,030	1699	821	-
Вересень	28127	25189	0,030	2081	857	-
Жовтень	27712	24728	0,030	2089	895	-
Листопад	27291	26008	0,030	271	1011	-
Грудень	26505	25493	0,030	64	948	-
2010						
Січень	25286	24273	0,030	63	949	-

З метою оптимізувати структуру валютних резервів, Національний Банк України може її диверсифікувати та зберігати декількома способами, а саме:

- ❖ готівкові кошти на поточних та кореспондентських рахунках в надійних іноземних банках;
- ❖ ринкові ліквідні фінансові інструменти;
- ❖ вимоги НБУ до нерезидентів у вигляді короткострокових депозитів.

Україна зберігає значну частку своїх резервних активів у цінних паперах, і перш за все в боргових зобов'язаннях нерезидентів. Це зумовлено тим, що строкові депозити в іноземних банках знижують рівень ліквідності резервів та підвищують ризики.

Характерною особливістю формування структури золотовалютних резервів залишається прагнення мінімізації обсягів її готівкової частини. Це має об'єктивну причину, оскільки такі активи забезпечують державу надходженням певних доходів. Метою їх наявності є забезпечення поточних потреб у готівкових коштах на внутрішньому ринку. Саме ця частина резервів першою використовується для стабілізації ситуації на валютному ринку та

регулювання курсу національної валюти. Що стосується України, то більша частина резервних готівкових коштів зберігається у Федеральному резервному банку Нью-Йорку та французькому банку BNP Paribas.

Рис. 1 Структура золотовалютних резервів України на початок 2010р.[4, с 96]

Найбільш складним у процесі формування структури золотовалютних резервів є вибір резервних валют. Ключовими чинниками у цьому процесі є страхування резервів від знецінення та одержання додаткових доходів і збільшення їх обсягів. Саме тому міжнародні резерви найчастіше тримають у кількох найбільших сталих валютах. У сучасній структурі золотовалютних резервів України переважає долар США (його обсяги поступово зменшуються), євро, англійський фунт та швейцарський франк. У майбутньому очікується вдосконалення валютних резервів шляхом зменшення частки долару та, залежно від структури міжнародної торгівлі, збільшення частки китайської та японської валют.

Характерною особливістю зміни обсягів золотовалютних резервів України є її залежність від траншів стабілізаційного кредиту, отриманих від МВФ. Хоча отримані кошти надовго не залишаються в структурі резервів, вони обумовлюють «стрибки» обсягів резервів у момент їх отримання.

Резервна позиція в МВФ визначається як різниця між квотою України в МВФ та її внесками у національній валюті. Коли МВФ використовує національну валюту України, її резервна позиція зростає. Через те, що українська гривня обмежено використовується під час міжнародних рахунків, резервна позиція України слабка.

Традиційним є запас монетарного золота. Ця частина резервів є чистим золотом у формі монет, злитків та брусків. Вони не приносять прибутків, а їх утримання вимагає певних витрат. Можливе істотне знецінення цих резервів через те, що золото оцінюється за ринковою вартістю. Саме тому частка золотих запасів не є домінуючою в загальній її структурі.

У силу об'єктивних і суб'єктивних причин протягом останнього десятиліття керівництво НБУ здійснювало достатньо активне перетворення валютних надходжень в золотовалютні резерви. Але з 2008 року спостерігається їх скорочення, що зумовлено початком кризових явищ, стабілізації курсу гривні, здійсненням безперервного розрахунку за своїми зобов'язаннями. Все це потребувало значних коштів, що і зумовило звертання державних органів до золотовалютних резервів. Наслідком є суттєве скорочення їх обсягів, яке досі не ліквідовано, незважаючи на залучення коштів із зовнішніх надходжень.

Таким чином, основними завданнями центрального банку будь-якої країни є формування оптимальної структури офіційних золотовалютних резервів. Аналіз сучасної структури резервів України дає змогу зробити висновки, що вони не є достатніми та доскональними, а основною проблемою є недостатній рівень їх диверсифікації.

Формування належної структури золотовалютних резервів центральним банком дає йому змогу належним чином виконувати власні функції з регулювання валютних відносин передусім у плані підтримання зовнішньої стабільності національних грошей і рівноваги платіжного балансу. Крім того, валютні резерви є важливою складовою емісійного механізму і виступають одним із видів забезпечення національних грошей у складі активів центрального банку. А тому оптимальна структура валютних резервів є також одним із факторів гарантії стабільності внутрішнього грошового обігу в країні.

Перспективними шляхами щодо вдосконалення структури резервів України є зменшення доларової залежності, збільшення обсягів операцій з цінними паперами, кількості золота як стабілізуючого активу. Все це вимагає розробки зваженої та ефективної політики НБУ щодо формування золотовалютних активів.

Список використаних джерел:

1. Золотовалютні резерви Національного банку України // Бюлетень Національного банку України.- 2010.- № 3. - С. 81.
2. Ніколенко О.В. Реформування системи управління золотовалютними резервами Національного банку України / О.В. Ніколенко, О.Б. Лупін // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 7: зб. наук. праць: наукове видання. — Суми: Мрія-1 ЛТД; УАБС, 2003. — С. 26–31.
3. Оптимальний обсяг золотовалютних резервів України / Д.О.Беляєв // Економічний простір: зб.наук.праць: наукове видання.- Суми: ДВНЗ Українська академія банківської справи НБУ, 2009. - №23/2. - с. 95-101.
4. Проблема формування оптимальної структури золотовалютних резервів України / Г.М. Лясковець, Д.В.Жукова //Вісник ДонНУ, серія В; Економіка та право, - 2010. - вип.1. - С. 95-97.